

Omimmillaan Seppo Suhonen oli voidessaan työskennellä bibliografista kirjoitusta ja biografista taustoitusta vaativan detaljitiedon parissa. Asiat tuli esittää faktuina, ensyklopedisena perustietona, joka oli kaiken lähtökohta. Jämerimänkin asian takaa paljastui ystävällinen virne, Seppo Suhosen leppoisa savolainen

olemus, joka ei jäänyt ruotimaan menneitä, vaan oli aina valmis suuntaamaan kohti seuraavaa päivää kulloisenkin ajan vaatimusten mukaisesti.

RIHO GRÜNTHAL
etunimi.sukunimi@helsinki.fi

”Harvoin tuntee näin vahvaa yhteenkuuluvaisuutta”

Innostavia esitelmiä ja vilkasta keskustelua termihankkeen aloitusseminaarissa

Tieteen kansallinen termipankki -hanke ja Tieteellisten seurain valtuuskunta järjestivät Tieteiden talolla Helsingissä perjantaina 8.4.2011 seminaarin ”Termityöstä termipankkiin”, joka oli samalla Suomen Akatemialta viisivuotisen infrastruktuurirahoituksen saaneen hankkeen julkinen aloitusseminaari. Tieteen kansallinen termipankki on Helsingin yliopiston suomen kielen oppiaineen, Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen ja Tieteellisten seurain valtuuskunnan (TSV) yhteinen hanke, joka sijoittuu Helsingin yliopistoon. Hankkeen tavoitteena on kartoittaa Suomessa harjoitettavien tieteenalojen tieteellinen sanasto ja koota se yhteen, avoimeen termipankkiin. Laajempi tavoite on auttaa tieteenaloja kokoamaan, hallinnoimaan ja kehittämään suomenkielisiä termistöjään.

Tieteiden talolle oli kokoontunut lähes satapäinen joukko eri tieteenalojen edustajia kuulemaan esitelmiä ja keskustelemaan aiheesta. Hankkeen johtajan

professori Lea Laitisen aloituspuheen vuoron jälkeen kuultiin viisi esitelmiä. Jokaisen jälkeen oli aikaa keskustelulle, ja lopuksi käytiin vielä laaja ja innostava yhteiskeskustelu.

Hankkeen ja tieteellisen sanastotyön taustaa Suomessa

Laitinen kertoi hankkeen taustoista ja loi samalla lyhyen historiallisen katsauksen tieteellisten seurojen perinteeseen suomenkielisten tiedesanojen kehitystyössä. Ensimmäiset suomenkieliset tieteelliset seurathan perustettiin jo 1800-luvulla edistämään suomen kielen käyttöä tieteen kielenä, niin puheessa kuin kirjoitetunakin. Vanhoista ja perinteikkäistä seuroista Laitinen mainitsi esimerkiksi muun muassa vuonna 1876 perustetun Kotikielen Seuran, jossa Aukusti Forsman käsitteli jo 1880-luvulla lakisanojen suomalaisia vastineita, lääkärin Duodecim-seuran, jonka ensimmäinen sanasto

valmistui vuonna 1885, ja biologien Vanamon, joka aloitti toimintansa vuonna 1896 päämääränään ”edistää suomen kielen käytäntöä luonnontieteiden, varsinkin kasvi- ja eläintieteen alalla”. Laitinen muistutti myös lääkäriseura Duodecimin ehdottaneen vuonna 1906 yliopiston konsistorille suomen kielen määraamistä yliopiston viralliseksi kieleksi.

Vuonna 2009 valmistuneessa Suomen kielen toimintaohjelmassa ehdotettiin suomenkielisen tieteellisen termityön systemaattista kartoitusta. Ohjelmaa laatineiden professorien ehdotuksesta TSV päätti syksyllä 2010 ottaa seuraavan vuoden toimintasuunnitelmaansa Tieteen termistötalkoot -hankkeen ja valita sille johtoryhmän. Ryhmään kuuluvat professori Seppo Laaksonen (Suomen Tilastotieteen Seura), professori Hannu Sariola (Duodecim), professori Pirkko Nuolijärvi (Kotimaisten kielten tutkimuskeskus), professori Lea Laitinen (HY, suomen kieli), professori emerita Auli Hakulinen (HY, suomen kieli), professori Aura Korppi-Tommola (TSV) sekä julkaisupäällikkö Eeva-Liisa Aalto (TSV). Alettiin etsiä rahoitusta hankkeen käynnistämiseksi kartoittamalla ensin TSV:n seurojen sanaston nykytilaa.

Helsingin yliopiston suomen kielen oppiaineessa laadittiin samaan aikaan hakemus Suomen Akatemian tutkimusinfrastruktuurihakuun. Sen ideana oli nostaa suomen kieli näkyville Suomessa tehtävän tieteellisen tutkimuksen keskeisenä infrastruktuurina. Suunnitelma saikin vastakaikua, rahoitus myönnettiin ja Tieteen kansallinen termipankki -hanke käynnistyi tämän vuoden alussa. Helsingin yliopiston ja Suomen Akatemian lisäksi siihen osallistuvat omilla panoksillaan myös TSV, Kotus ja Sanastokeskus TSK. Maisteri Antti Kanner aloitti

hankkeen projektitutkijana tammikuussa ja Kaarina Pitkänen-Heikkilä tutkijatohjottorina toukokuussa 2011. Laitinen kertoi myös jo solmituista yhteyksistä terminologisiin sisarhankkeisiin, mm. professori Kimmo Koskenniemen FIN-CLARIN- ja professori Lauri Carlsonin ContentFactory-projekteihin. Termipankissa tehdään aluksi pilottihankkeet kolmelta eri tieteenalalta: kielitieteestä, kasvitieteestä ja oikeustieteestä. Samalla aletaan kehittää avointa käyttöliittymää TSV:n palvelimelle. Tarkoitus on laatia infrastruktuuri, jossa kaikki Suomessa harjoitetut tieteenalat voivat pitää yllä ja kehittää termistöjään. Ajantasainen ja jatkuvasti ylläpidetty termipankki edellyttää jatkossa valtion pysyvää rahoitusta.

Avauksen jälkeen seminaarissa esitelmöivät Duodecimin edustaja, professori Tero Kivelä sekä Vanamon puheenjohtaja professori Jouko Rikkinen, jotka kertoivat seurojensa sanastotyöstä ja sen historiasta. Kahvitauon jälkeen professori Heikki E. S. Mattila (*Encyclopædia Iuridica Fennica*n päätoimittaja) kertoi oikeustieteellisen sanastotyön tarpeesta, minkä jälkeen Sanastokeskus TSK:n johtaja Katri Seppälä loi katsauksen TSK:n sanastotyön periaatteisiin ja käytäntöihin. Viimeiseksi hankkeen projektitutkija Antti Kanner esitteli TSV:n jäsenseuroille lähetetyn kyselyn antia. Kunkin esitelmän jälkeen käytyjä keskusteluja veti professori Auli Hakulinen, ja loppukeskustelussa puheenvuoroja jakoi professori Pirkko Nuolijärvi.

Tieteellisten seurojen sanastotyöstä: Suomalainen Lääkäriseura Duodecim

Tero Kivelä Duodecimin sanastolautakunnasta kertoi esisijaisesti vuonna 1881

perustetun seuran historiasta ja sanastotyöstä mutta loi katsauksen myös varhaisempiin sanastoihin. Esimerkiksi jo 1600-luvun lopulla Henrik Hasselqvist esitti 70 nimitystä anatomisille käsitteille ja 1700-luvun puolivälissä professori J. J. Haartman kirjasi 132 suomenkielistä tautinimeä, joista suurin osa on sanaliittoja.

Kivelä kertoi lääkäriseuran taustalla olevan noin 4 500 hakusanaa sisältävän sanakirjahankkeen aloittamisesta. Hankkeeseen kuului 12-jäseninen komitea, jota johti Matti Äyräpää. Sanakirjan arvoa ei kuitenkaan ymmärretty, ja sille oli vaikea löytää kustantajaa. Lopulta perustettiin Lääkäriseura Duodecim ja lääketieteen ruotsi-suomi-sanasto julkaistiin sen aikakauskirjassa. Sanasto julkaistiin kolme kertaa uusina painoksina aikakauskirjassa, minkä jälkeen laadittiin ensimmäinen sanakirja vuonna 1921. Se sisälsi 14 000 termiä. Toisesta sanakirjasta julkaistiin ensimmäinen painos vuonna 1961, ja sen jälkeen kahdeksan uusittua painosta. Kun seura täytti 100 vuotta, perustettiin lääketieteen sanastolautakunta, jonka jäsenenä on lääkäreitä ja kielen ammattilaisia muun muassa Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksesta. Kolmas, nykyinen lääketieteen sanakirja (*Lääketieteen termit*, 1. p. 1992) oli ensimmäinen, jossa hakusanat olivat suomeksi. Se oli myös laajemmin selittävä sanakirja. Sen viides painos, jonka päätoimitti professori Juhani Kellosalo, julkaistiin vuonna 2007.

Kivelä havainnollisti monin tavoin lääketieteen sanaston elämää ja vaihtelua. Esimerkiksi termit *epilepsia* ja *glaukooma* on välillä vaihdettu suomenkielisiin (*langetauti*, *kaatuwa*, *kaatumatauti*; *viherkaihi*, *silmänpainetauti*); uusimmassa sanakirjassa käytetään jälleen vierassanoja. Sanastotyötä tehdään Duodecimin ai-

kakauslehdessä julkaistavien artikkelien kautta. Silloin kun joltain termiltä puuttuu suomenkielinen vastine, lautakunnassa keksitään uusi termi, joka ”ujutetaan” artikkeleihin ja tulee sitä kautta tutuksi. Tällä tavoin esimerkiksi *lumelääke* on vakiintunut korvaamaan vierassanan *placebo*. Duodecim järjestää myös sanakilpailuja, joiden tuotteita ovat mm. *työuupumus* (*burn out*), *solunsalpaaja* (*sytostaatti*), *vilkeuni* (*REM-uni*), *uskomuslääkintä* (*vaihtoehtolääkintä*) ja *maitosokerihäiriö* (*laktoosi-intoleranssi*). Vuoden 2003 kilpailussa *dopingille* ehdotettiin nimitystä *vilppilääkintä*. Lopuksi Kivelä kertoi kiistoista, joihin sanastotyössä joskus ajaudutaan, esimerkkinä muun muassa vuonna 1945 keksitystä *keho*-termistä käydyt väittelyt.

Esitelmää seuranneessa keskustelussa nousi esiin termien rajausta sanastoja laadittaessa; esimerkiksi oikeustieteessä tämä oli koettu ongelmaksi. Kivelän mukaan ongelma on tuttu myös lääketieteessä. Vaikeaa on myös kerran muuttuneen termin poistaminen uudemmasta sanastosta, vaikka termi olisikin vanhentunut. Vanhoja sanoja voidaan kuitenkin tarvita silloin, kun tutkitaan esimerkiksi vanhempia tekstejä. Asia on ratkaistu nykyisin sähköisissä rinnakkaisversioissa: koska tila ei ole rajallinen, mukaan voidaan ottaa vanhatkin termit. Kirjoihin niitä ei kuitenkaan enää lääketieteessä oteta. Kivelä kertoi, että ongelmatapauksista äänestetään lääketieteen sanastolautakunnassa.

Kuulijat kiinnittivät huomiota myös siihen, että vaikka uusia lääketieteen termejä opetetaankin vaivihkaa Duodecim-aikakauslehdessä lääkäreille, olisi syytä tiedottaa niistä myös laajemmin. Esimerkiksi laktoosi-intoleranssille kilpailun tuloksena saatu suomenkielinen termi ei

ole vakiintunut, koska kansa ei sitä tiedä. Professori Kaarle Kurki-Suonio esitti kysymyksen, onko Duodecimilla yhteyksiä muiden alojen termityöhön, kun esimerkiksi fysiikan ja kemian termistössä on paljon yhtymäkohtia lääketieteen termistöön. Kivelä vastasi, että sanakirjan asian- tuntujiaraadissa on vain lääketieteen edustajia, mutta raati seuraa aktiivisesti myös muita uusia sanastoja ja pyrkii ajanmukaistamaan termistöään niiden avulla.

Yleisöä kiinnosti myös muun muassa se, kuinka suuri taloudellinen merkitys sanakirjalla on Duodecim-seuralle. Kivelän mukaan kysymyksessä on kustannusosakeyhtiö, ja vaikka sanakirja onkin kustantanut itsensä, se ei tuota voittoa. Seura on käyttänyt pitkälti vapaaehtoistyötä. Lautakunta kokoontuu kerran kuussa, ja kokouksista maksetaan palkkio, mutta muuten sanastotyöhön ei panosteta rahallisesti. Sen onnistuminen siitä huolimatta kertoo siitä, että kielen merkitys nähdään tärkeänä – potilaskontaktteissahan jokainen lääkäri tarvitsee ajanmukaista termistöä.

Suomen Biologian Seura Vanamo

Jouko Rikkinen kertoi esitelmässään Vanamon sanastotyön perinteistä ja nykytilanteesta. Hänen mukaansa varhaiset biologit olivat lääkäreitä, jotka kehittivät aluksi lääketieteen termistöä. Vanamo perustettiin 1896 nimenomaan terminologiakysymyksen ympärille, edistämään suomen kielen käyttöä luonnontieteiden, varsinkin kasvi- ja eläintieteen alalla. Seuran vuosikokouspäiväksi valittiin Elias Lönnrotin nimipäivä. Seuraan kuului runsaasti opiskelijoita, jotka opiskelivat ruotsiksi mutta halusivat korostaa suomen kielen asemaa, joten sen viralliseksi nimeksi tulikin ”Vanamo, suomen-

kielisen luonnontieteen ystävät”; ruotsinkielinen Societas pro Fauna et Flora Fennica oli ennestään olemassa. Vanamon tarkoituksena oli kerätä ja tuottaa uutta sanastoa sekä laatia suomenkielistä kirjallisuutta mutta myös kerätä suomenkielistä kasvi- ja eläinnimistöä.

Rikkisen mukaan Vanamon sanastotyö siirtyi jo varhain erityisiin toimikuntiin. Työn tuloksina saatiin monia sanalistoja, mutta varsinaisia sanakirjoja ei onnistuttu julkaisemaan. Työ painottui murresanojen keruuseen ja eri aloilla käytettyyn nimistöön. Esimerkiksi ensimmäinen stipendiaatti keräsi Itä-Karjalasta alan sanastoa. Vanamon ensimmäinen puheenjohtaja A. J. Mela (ent. Malmberg) piti jo 1870-luvulla suomenkielisen esitelmän alaltaan. Mela myös julkaisi Suomen eläimistön vuonna 1872, sekä kasvion että kasviopin vuonna 1877 ja eläinopin vuonna 1899. Melan kuoltua A. K. Cajander uudisti kasviota 1906, ja K. E. Kivirikko uudisti teoksen *Suomen luurankoiset* vuonna 1909. Sanastolautakunta jakautui varhaisessa vaiheessa kasvi- ja eläintieteeseen. Myöhemmin mukaan tuli muun muassa perinnöllisyystutkimus. Rikkisen mukaan Vanamon lähiseurojen piirissä on laadittu monia kunnianhimoisia sanaluetteloita, mm. hyönteistieteelliset ja lintutieteelliset sanastot; Vanamossa taas on keskitytty nimenomaan putkilokasvien nimistö- ja sanastotyöhön.

Rikkinen kertoi Vanamon sanastotyön välillä katkenneen, eikä seuran puitteissa ole saatu aikaan biologista sanastoa. Sanastoa on vakiinnutettu lähinnä oppikirjojen, opetusmonisteiden ja muiden painotuotteiden kautta. 1990-luvulla julkaistussa *Biologian sanakirjassa* Vanamo ei ollut mukana. Tarve jatkotyölle onkin suuri, ja erityisesti eliölajien suo-

menkielisissä nimistöissä on paljon tehtävää.

Keskustelussa tuli esiin muun muassa se, että biologiassa on paljon lintu- ja kasvitieteen harrastajia, joille suomenkielisen sanaston ylläpitäminen ja kehittäminen on tärkeää. Jarmo Saarikko Metsäntutkimuslaitoksesta muistutti, että biologian alalla työ ei myöskään koskaan loppu, koska joka päivä löydetään uusia lajeja. Myös taksonomiaan voi tulla muutoksia uuden tiedon myötä.

Oikeustieteen sanastotyöstä

Heikki E. S. Mattila valotti esitelmässään oikeustieteellisen termisanakirjan ja tietokannan suurta tarvetta. Hän painotti, että oikeustiede on niin sanottu metafysisinen tiede, jossa tärkein työväline on kieli. Mattilan mukaan ensimmäiset oikeustieteelliset sanastot julkaistiinkin jo antiikin aikana. Suomessa ensimmäinen sanakirja, J. G. Sonckin *Ruotsalais-suomalainen laki- ja virkakielen sanasto*, julkaistiin vuonna 1903. Ennen tätä sanastotyötä oli tosin tehty jo pitkään, niin juristien kuin myös muiden alojen ja kielen asiantuntijoiden piirissä. Ensimmäiset sanakirjat olivat kaksi- tai monikielisiä, mutta ne eivät sisältäneet määritelmiä vaan olivat käännoissanakirjoja. 1920-luvulla oli vireillä hanke selittävästä, yksikielisestä sanakirjasta, mutta se raukesi.

Oikeustieteellistä sanastoa on nykyisin mm. Valter-tietokannassa sekä TSK:n termipankissa. *Encyclopædia Iuridica Fennica* eli EIF oli suomalaisen lakimiesyhdistyksen ja Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen hanke. Kyseessä on tietosanakirja, jolla on osittain merkitystä myös terminologisenä tietolähteenä. Työssä käytettiin satoja asiantuntijoita, ja teoksen seitsemän

osaa, joissa oli yhteensä noin 5 000 sivua ja 2 700 sana-artikkelia, julkaistiin kymmenessä vuodessa. Koska kyseessä on ensyklopedinen sanakirja, artikkelit alkavat määritelmällä ja käsitelmäritelmät muodostavat artikkelien keskeisen sisällön. Teos kattaa osittain termilähteen tarpeen, mutta puutteitakin on. Tietosanakirja ei sisällä oikeusjuridisten termien koko kenttää, vaan detaljitason termit ainoastaan viilahtavat laajempien artikkelien sisällä. Lisäksi monet määritelmät koskevat vain tiettyjä aloja (esim. rikosoikeutta), eivät koko oikeusjärjestyksen kenttää. On myös huomattava, että EIF julkaistiin 1990-luvulla, minkä jälkeen on tapahtunut melkoisesti. Lisäksi sanakirja on nykyisin kaupallisen kustantajan omistama.

Mattila muistutti, että juridiikka on kansallinen mutta osin myös kansainvälinen tiede, koska eri maissa on yhteneviä oikeuskulttuureita. Esimerkiksi EU:n yhteistyössä tarvittavat termit on koottu IATE-termipankkiin. Hän esitteli oikeustieteen sanastotyön kehittämistarpeita. Selittävät sanakirjat ovat nyky maailmassa yleisiä, mutta Suomessa laaja-alaista selittävää sanakirjaa ei ole, vaikka tärkeitä sektorikohtaisia sanastoja (mm. Valtioneuvoston termipankki) onkin olemassa.

Mattila pohti EU:n termipankin IATE:n käyttöä suomalaisena termipankkina, mutta totesi, että siinä pääpaino on unionin yhteistyössä tarvittavalla termistöllä, joten se sisältää esimerkiksi paljon maataloustermistöä. Kyseessä on ns. käännostermipankki, eikä termejä useinkaan selitetä. Mattila totesi, että IATE:ssa on myös huomattavaa laadun vaihtelua. Esimerkiksi määritelmät ovat peräisin eri lähteistä ja usein epätäydellisiä, jopa virheellisiä. Mukaan on voitu ottaa vain sellaisia sanastoja, joissa tekijänoikeuksia ei ole tai ne ovat vanhentuneet, ja siksi ai-

neisto sisältää paljon vanhentunutta sanastoa. Mattila muistutti suomalaisen termipankin helpottavan myös EU:n käännösospankkien ylläpitämistä.

Lopuksi Mattila pohti erilaisia rajanvetokysymyksiä tulevan termipankin kannalta. Ensinnäkin hän koetti määrittellä, mitä kaikkea oikeustieteen alan tieteellinen termistö voi olla. Oikeustieteen alaan kuuluva sanasto sisältää sekä vahvasti latinalaisperäisiä termejä (esim. *bilateraalinen*, *defensiivinen*, *delegointi*, *disponointi*) että termejä, jotka esiintyvät monissa oikeustieteellisissä teksteissä mutta joita ei välttämättä näy tieteellisissä artikkeleissa (esim. *hätävarjelu*, *oikeuskelpoisuus*, *valeosto*, *vastasuoritus*). Hän mietti myös, missä määrin sanaston tulisi olla normatiivista tai deskriptiivista. Oikeustieteen sanastossa on paljon polysemiaa ja synonymiaa, mikä tulee huomioida. Lisäksi osittainen synonymia on yleistä ja tuottaa hankaluuksia (esim. *oikeuslaitos* vs. *tuomioistuineläin*). Myös yksikielisyys ja monikielisyys on rajanvetokysymys. Oikeustieteen käsitteet ovat historian tuotetta, ja käsitteistö on osin maakohtaista. Tämä merkitsee, että monia termejä on mahdotonta kääntää toisille kielille.

Mattilan näkemys oli, että tuleva oikeustieteen termipankki olisi hyödyllinen laaja-alaisena ja luonteeltaan deskriptiivisenä tietokantana, jonka teossa olisi tärkeää saada yhteistyökumppaneiksi suomen kielen ammattilaisia. Käännösvas-
tineiden mukaan ottaminen olisi Mattilan mukaan oikeustieteen termistön laatimista hankaloittava tekijä, mutta suhdetta EU:n monikielisiin termihankkeisiin olisi hyvä selvittää. Termipankin monitieteisyydestä olisi huomattavia etuja, mm. tieteenalojen välisten katvealueiden kattaminen ja tieteenaloittaisten työryhmien keskinäinen tuki.

Sanastotyön periaatteita Sanastokeskus TSK:ssa

Katri Seppälän esitelmän aiheena oli sanastotyön systematiikka, ja hän kertoi edustamansa Sanastokeskuksen toiminnasta. Yhdistys on toiminut 35 vuotta. Seppälän mukaan systemaattisella sanastotyöllä tarkoitetaan käsitteanalyysiin perustuvaa termityötä, jossa otetaan huomioon käsittepiirteet ja käsitteiden suhteet määritelmien laatimisessa. Määrittelyn lähtökohtana on reaali maailman tarkoitteiden perusteella muodostettu yleistävä mielikuva eli käsite, joka erotetaan lähikäsitteistään määrittelemällä. Hyvä termi myös kuvaa käsitteisisältöä. Sanastotyössä kohdealan asiantuntijat vastaavat asiasisällöstä ja terminologit sanastotyön käytännöistä ja menetelmistä. Seppälä totesi, että sanastotyö on yleensä normatiivista, koska sen tarkoitus on vakiinnuttaa termistöä.

Seppälä kertoi systemaattisessa sanastotyössä kansainvälisesti hyväksytyistä käytännöistä, jotka ovat standardoituja (esim. ISO/TC37). Tämä työ on aloitettu vuonna 1947. Hän kertoi myös nykyisestä ontologisesta työstä, jossa tavoitteena on kehittää konetulkittavaa termitietokantaa. Esimerkiksi viimeiset kahdeksan vuotta toimineessa FinnONTO-hankkeessa käsitteiden suhdetiedot kirjataan konetulkittavaan muotoon ja voidaan sitä kautta muuttaa ontologiamuotoon. Tällainen työkalu voi auttaa esimerkiksi taksonomian epäselvyyksissä.

Seppälän mukaan hyvä termipankki on luotettava ja ajantasainen, helpokäyttöinen mutta kuitenkin monipuoliset haut mahdollistava ja aina käytettävissä. Hän esitteli Sanastokeskuksen termipankki TEPA:a, Valtioneuvoston termipankki Valteria ja ruotsalaista Riksterm-

bankenia. Termipankin luomiseen on olemassa testattuja, standardoituja menetelmiä. Tärkeää olisi yhdistää terminologinen osaaminen, kielten asiantuntijuus sekä erikoisalojen asiantuntemus toisiinsa. Termipankin luomisessa olisi tavoiteltava aineistojen saavutettavuutta ja helppokäyttöisyyttä.

Esitelmän jälkeisessä keskustelussa tuli esiin, että standardoitujen menetelmien käyttö laajoihin aineistoihin on vaativaa, koska määritelmien laatiminen vie aikaa enemmän kuin pelkkä käsite-suhteiden selvittäminen. Yksikäsitteiset määritelmät nähtiin myös termipankin haasteena, koska käsitteet voivat kehittyä. Seppälän mukaan yksikäsitteiset määritelmät eivät ole ongelma tietynä aikana, ja myöhemmin niitä voidaan korjata tai lisätä. Tässä yhteydessä tuli puheeksi käsitteiden muuttuvuus, joka pitää ottaa huomioon termipankkia suunniteltaessa. Seppälältä tiedusteltiin myös, kuinka pitkälle sanastotyön prosessit on standardoitu ja otetaanko termien väliset suhteet aina huomioon. Seppälän mukaan sanastoja ei tehdä lainkaan ilman käsitesuhteita kuvaavia kaavioita.

Tieteellisille seuroille tehdyn kyselyn tuloksista

Viimeisessä esitelmässä Antti Kanner kertoi TSV:n jäsenseuroille lähetetyn kyselyn tuloksista. Kysely lähetettiin helmikuussa 2011 noin 250 jäsenseuralle, joista 43 oli vastannut seminaariin mennessä. Tavoitteena oli kartoittaa tieteellisten terminologioiden nykytilaa Suomessa. Yleisesti vastauksista selvisi, että termistöjä tekevät ja ylläpitävät muut kuin tieteelliset seurukset, mutta seurukset kuitenkin yleensä tietävät alansa tilanteesta. Vastauksissa lueteltiin olemassa olevia termis-

töjä, mutta usein puutteita nähtiin muun muassa niiden kattavuudessa, ajanmukaisuudessa, määritelmässä, avoimuudessa ja yhtenäisyydessä.

Kannerin mukaan vastauksista nousi esiin, että termistö voidaan nähdä hyvänä, jos se on oman alansa näkökulmasta kattava. Pelkkä olemassa olevien termistöjen kokoaminen ei siis riitä, vaikka onkin hyvä lähtökohta. Termipankin kokoaminen ja ylläpitäminen vaatii paljon työtä, alakohtaista asiantuntemusta termistön jatkuvaan täydentämiseen ja jatkossa mahdollisuutta pysyvään, valtion rahoittamaan termipankkiin.

Termiasiat puhuttivat loppukeskustelussa

Yhteisessä loppukeskustelussa käytettiin runsaat 20 puheenvuoroa. Aluksi Auli Hakulinen tiedusteli läsnäolijoilta, missä määrin seuroilla olisi aikaa ottaa osaa termityöhön, ja tässä yhteydessä tulivat puheeksi myös kustannukset. Yleisöstä kysyttiin, onko rahoitusta varattu alakohtaisille ryhmille. Lea Laitinen totesi, että rahoitusta on saatu termipankin perustamiseen, sen rakenteiden kehittämiseen ja pilottihankkeisiin. Hankkeessa uskotaan, että tiedeyhteisö on talkoohenkistä ja termipankki käynnistyy myös siltä pohjalta. Laitisen mukaan opiskelijoitakin voisi ottaa eri aloilla mukaan sanastotyöhön; termipankkiin liittyvistä tehtävistä voisi saada esimerkiksi työelämäopintojen opintopisteitä.

Yleisöä kiinnosti myös, minkälaista kehitettävän termipankin aineisto tulee olemaan ja tuleeko siihen mukaan ehdotuksia uusiksi termeiksi. Vastauksissa painotettiin, että hankkeen ensisijaisena tavoitteena on kerätä yhteen jo kehitellyt termistöt, mutta termipankki

voi myöhemmin auttaa erikoisalan asiantuntijoita kehittämään termistöjään edelleen: sen lingvistitutkijoiden tavoitteena ei ole kehittää muille tieteenaloille uutta termistöä. Antti Kanner kertoi jäsenseuroille tehdyn kyselyn perusteella tulleen esiin, ettei termipankilta niinkään kaivata käänkövastineita vaan tietoa käännettävyydestä ja esimerkiksi vastineiden ongelmista.

Pohdittaessa kysymystä, millainen termipankin pitäisi olla, kannatettiin muun muassa käsittekaavioiden runsasta käyttöä, koska niiden kautta moni asia selviää erikoisalan asiantuntijoille itselleen. Tällaisia kokemuksia Suomalais-venäläisen metsäsanakirjan kokoamisesta esitteli professori Inkeri Vehmas-Lehto. Keskustelussa ehdotettiin myös sanastotyön kurssien pitämistä erikoisalojen asiantuntijoille: näin saataisiin kaikille käyttöön samat periaatteet ja samalla väkeä innostumaan mukaan termitalkoisiin. Lisäksi yleisöstä muistutettiin siitä, että yksityiset henkilöt ovat usein ilmaisia sanastajia, joiden kautta saataisiin sanavariantteja. Termipankin toivottiin esittelevän myös käyttöön vakiintumattomia termiehdokkaita.

Ajatus termistötalkoista kirvoitti useita puheenvuoroja. Ehdotettiin mm. tieteellistä sanastotyötä eri alojen maisteriopintoihin. Talkooajatus varmistaisi aineistojen avoimuuden; jos tekijöinä ovat kaupalliset tahot, tulevat mukaan myös tekijänoikeuskysymykset. Uskottiin, että kun tieteelliset seurat lähtevät yhteiselle asialle, saadaan liikkeelle myös eri alojen parhaat voimat. Professori Kimmo Koskeniemi muistutti, että terminologiat ovat kieliresurssi, jossa avoimuuden olisi säilyttävä. Hän ehdotti, että hankkeessa voitaisiin ottaa oppia wiki-tyyppisistä toimitusperiaatteista. Wikityöskentelyä

kannatettiinkin useassa puheenvuorossa, ja se nähtiin jopa ainoana järkevänä tapana edetä nykyaikana. Tällä tavoin saataisiin jäsenten koko potentiaali mukaan sanastotyöhön. Toisaalta termipankin pitäisi tuoda lisäarvoa olemassa olevaan wikityöskentelyyn eikä vain matkia sitä. Yleisöltä tuli ehdotuksia myös välineistä, joilla termipankkia voisi toteuttaa.

Yleisöstä todettiin, että nyt perustettu hanke voisi auttaa eri alojen sanastotyötä tarjoamalla menetelmiä, asiantuntija-apua ja yhteismitallisuutta eri alojen termistöihin. Pirjo Hiidenmaa Suomen Akatemiasta esitti ajatuksen, että voitaisiin ehkä myöhemmin olla eri tieteenalojen yhteisessä sanaverkossa, jossa toisaalta törmättäisiin alojen välisiin rajoihin mutta myös opittaisiin muilta. Hän ehdotti kielisosiologista tutkimusta siitä, miten sanastot kehittyvät termipankissa. Sosiologi voisi tutkia sitä, vallitseeko wikityöskentelyssä demokratia vai onko siinä asiantuntijoita, joilla on muita enemmän valtaa. Hiidenmaan mukaan termipankin kehittäminen tulisi nähdä suomalaisen kulttuurin ylläpitämisenä, ja hän kutsui myös opetusministeriötä mukaan rakenteiden luomiseen. Tällainen tärkeä asia ei saisi jäädä vain tieteellisten seurojen vastuulle, vaan valtion olisi tultava tukemaan toimintaa.

Outi Meriläinen Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksesta totesi, että lisää aloja saataisiin mukaan myös sektoritutkimuslaitosten kautta, koska niissä on tehty paljon sanastotyötä. Hänen mielestään termipankkia voisi mainostaa sillä, että sen tavoitteena on saada oma asiantuntijuus leviämään. Sanakirjatyön asiantuntijana Eija-Riitta Grönros Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksesta esitti toiveen, että termipankki olisi jollain tavalla auktorisoiva vaikkakin keskusteleva. Jos

määritelmät eivät ole aina mahdollisia, termeille olisi annettava edes selitteet. Sana- ja kirjokirjojen määrittelyissä ja selitteissä on se vaikeus, että joudutaan yleistämään, mutta Grönrosin mukaan termipankki pitäisi saada myös tavallisten kielenkäyttäjien hyödyksi. Tärkeänä pidettiin myös termipankin tulevaisuutta. Katri Seppälä korosti, että sen ylläpito vaatii jatkuvaa koordinoitua ja tahon, joka voi keskittyä ja sitoutua työhön, vaikka talkoisiin saataisiin innostuneita asiantuntijoita ja tutkijoita eri aloilta.

Seminaarin päätteeksi Lea Laitinen kiitti yleisöä osallistumisesta ja runsaasti ideoita antavasta keskustelusta. Hän päätti tapahtuman kertoen, että on hienoa olla mukana tekemässä sellaista, joka tuo eri tieteenalojen ihmiset yhteen. Laitinen puki sanoiksi osallistujien päällimmäiset tunnelmat: ”Harvoin tuntee näin vahvasti tieteidenvälistä yhteenkuuluvaisuutta.”

KAARINA PITKÄNEN-HEIKKILÄ
etunimi.pitkanen@helsinki.fi

Kertomus Kotikielen Seuran 135. toimintavuodesta

Sadantenakolmantenakymmenentenäviidennä toimintavuotenaan Kotikielen Seura on kokoontunut viisi kertaa. Kokouksissa on käynyt keskimäärin 41 henkilöä.

Vuosis kokouksessa 14. maaliskuuta 2010 Seuran esimies Marja-Leena Sorjonen piti juhlaesitelmän *Viranomais- ja asiointikielen tutkimuksen haasteita*.

17. huhtikuuta järjestettiin teemapäivä Kielitieto koulun suomen kielen opetuksessa. Tilaisuudessa puhuivat maisteri Minna Harmanen Helsingin yhteislyseosta aiheesta *Kielitiedolla lisää kielitajua: Perusopetuksen ja lukion kielitiedon opetus*, dosentti Markku Haakana Helsingin yliopiston suomen kielen opiaineesta aiheesta *Mitä kielipista tulee tietää? Suomen kielen yliopisto-opinnot*, maisteri Katriina Rapatti Vantaan kaupungista aiheesta *Kehittääkö kieli-*

tiedon opetus kielitaitoa? Suomi toisena kielenä -opetuksen näkökulma sekä professori Liisa Tainio Helsingin yliopiston opettajankoulutuslaitoksesta aiheesta *Opettajankoulutus ja kielitieto*. Loppukeskusteluun johdatti esimies Marja-Leena Sorjonen.

Syyskuun 30. päivänä humanististen tieteiden kandidaatti Olli Örnmark esitelmöi pro gradu -tutkielmastaan *Peräsanana sisäpaikallissijojen kielipiillistuminen* ja filosofian maisteri Tapani Mötönen pro gradu -tutkielmastaan *Ajanilmausten kognitiivista semantiikkaa*.

Marraskuun 25. päivänä professori Lea Laitisen johtama hanke *Itseoppineet kirjoittajat ja kirjallistumisen prosessit 1800-luvun Suomessa* esitteli tuloksiaan. Aiheesta *Päiväkirjoista arkkiveisuihin: kuinka kansa kirjoitti 1800-luvulla* esitelivät professori Lea Laitinen, dosentti